

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRMEDE YARATICILIK

Birinci Bölüm

G İ R İ Ş

Yazan : Yd. Astğm. Yücel ERKEN

“İnsanoğlunun vücudu kusurlu, zekâsına da güvenililemez, fakat muhayyilesi onu harikulâde bir yaratık yapmıştır.”

John Masefield

A. Genel :

Son zamanlarda birçok dergilerde yaratıcılığımızı ölçmemize yarımacak testler yayınlanmaya başladı. Hatta gün geçmiyor ki, bir gazetenin sayfalarını karıştırırken, “Yaratıcı gücünüz var mı? Eğer bu soruya cevabınız evet ise size iş imkânları veriyoruz.” şeklinde iş ilânlarına rastlamıyalım. Günümüzde yaratıcılık gerçekten insanoğlunun hayatında çok önemli bir yer tutmaktadır. Acaba herkesin sözünü ettiği fakat şimdiye kadar bilimsel olarak ele almadığı yaratıcılık nedir? Hangi sebeple bu derece önemli bir yer tutmaya başlamıştır hayatımızda?.

Yaratıcılığın, insanoğlunun zekâsının eski zamanlardan beri sahip olduğu bir kuvvet olduğu, en büyük düşünürler tarafından kabûl edilmektedir. Hatta bazı bilim adamları daha da ileri giderek, “Eğer, yavaş, zor, ve sürekli olarak karşı koyulan yaratıcı çabalar olmasa idi, insanoğlu bugün hâlâ bitki tohumları, meyva, kökler ve çiğ et yiyen bir memeli hayvan sınıfı olmaktan kurtulamamış olurdu.” diyorlar. Gerçekten de insanoğlu önce kaldıracı bulmuş, fakat bundan asırlar sonra ancak bunu bir tekerlek haline getirmeyi düşünebilmiştir.

Günümüzde, yaratıcılık sayesinde Yerçekimi Kanununu değiştirmek mümkün olmuştur. Basit bir ifade ile, yukarı çıkan herşey muhakkak düşer, şeklinde ifade edilen Yerçekimi Kanunu artık dünyamızın çevresinde hiç durmadan dönen çeşitli cisimlere tesir edememektedir. Bütün bunları yaratan, insanoğlunun sürekli olarak çalışan muhayyilesidir.

Bu noktada, 1880 yılının sonlarına doğru, New York'ta çıkan bir gazetenin başyazısından söz etmeden geçemiyeceğim :

“New York'ta, insan seslerini istenilen mesafeye madeni teller vasıtası ile ulaştırmaya yarıyacağını söylediği bir aleti, cahil ve batıl inançları olan halka göstererek onlardan istifade etmiye çalışan 46 yaşlarında bir adam yakalanmıştır. Yakalanan şahıs bu alete “telefon” adını verdiğini söylemiştir. Niyetinin, büyük başarıya ulaşmış olduğu herkes tarafından bilinen telgrafı taklit etmek olduğu aşikârdır. İyi haber alan kaynaklardan öğrenildiğine göre tel üzerinde ses iletme imkânsız olduğu gibi, böyle birşey mümkün olsa dahi bu işte kullanılacak aletin hiçbir pratik değeri olmayacaktır.”

Bu örnekte de görüleceği gibi, yaratıcı çabalar daima bir tepki ile karşılaşmış ve gelişmeler böylece daha yavaş ve zor şartlar altında olmuştur. Bu konudaki örneklerimizi arttırmamız mümkün. Edison bütün öğretmenleri tarafından geri zekâli olarak kabul edilmekle beraber annesi bunu reddetmiş ve sonunda da Edison annesinin sözlerinin doğru olduğunu bütün insanlık alemine ispat etmiştir. Pastör'ün asistanı ise, bu kıymetli bilim adamının çalışmaları sırasında ortaya attığı çılgınca fikirlerinden sık sık söz etmiştir.

Zamanımızda, içinde yaşadığımız koşullar bizi sürekli olarak yaratıcı olmaya zorlamaktadır. Halbûki yapılan çalışmalar, insanların bir yılda ancak bir veya iki defa yaratıcı olarak düşündüğünü ortaya çıkarmıştır. Günümüz bilim adamlarından biri ise, “Ben bu alışkanlığı değiştirip, haftada en az iki defa yaratıcı olarak düşündüğüm için milletlerarası bir üne sahip oldum.”, diyor.

Araştırma yapmanın, yaratıcılık olduğu inancı vardır çoğumuzda. Halbuki yaratıcılığın mahsulü olan fikirler olmasa idi neyi araştıracağımızı veya hangi sonuca ulaşmak istediğimizi bilebilir miydik?

Günümüzde bütün cemiyetlerde, yaratıcı düşünceye çok büyük ihtiyaç vardır. Şehir plânlaması, trafik güvenliği gibi belediyeyi ilgilendiren birçok konular yaratıcı fikirlere açıktır. Bakın, dış ülkelerden birinde trafik güvenliği konusunda ne yapılmış : Trafik polisleri trafik suçu işleyenlere ceza vermek yerine, trafiğe uygun hareket edenlere çiçek dağıtmaya başlamış. Hatta bu işte o kadar ileriye gitmişler ki, trafik polislerinden birtanesi birgün kasabadaki hanım şöförlerin yolunu kesmiş ve hepsine taze orkideler dağıtmış. Şimdi, bu sözünü ettiğimiz kasaba, o ülkenin, en fazla trafik güvenliği olan yeri olmuş.

Demokrasi'nin işlemesi kamuoyunun seçimlerde verdiği oylara bağlı olduğuna göre, seçim gününde bütün fabrikaların saat başı düdüklerini öttürüp halkı uyarması gibi bir çözüm düşünülemez mi? Memleket kalkınmasında bugün vergilerin önemi herkes tarafından kabûl edilmişken, kısa vadeli bilinçsiz vergi çalışmaları yerine, yaratıcı insanların düşünerek ortaya çıkacağı uzun vadeli tedbirlere gidilemez mi? Milletlerarası ilişkilerin çok fazla önem kazanmış olduğu şu sıralarda, Dışişleri Bakanlığı'nda bir gurup yaratıcı insan işe alınsa ve bunların bütün işi sabahtan akşama kadar oturup milletlerarası ilişkilerde faydalı olabilecek fikirleri ortaya çıkarmak olsa ne iyi olurdu. Daha sonra dış işlerinden anlıyan uzmanlar oturur ve bilimsel ve tatbiki yönden bu fikirlerin işe yarar olanlarını seçerek bu çılgınca teklifleri bir hizaya getirebilirlerdi. Diğer bir çılgınca fikir de, Savunma işlerimizde bir Harb Dairesi'nin yanında bir Sulh Dairesi kurmak olabilir.

Sözlerimizi bir iş adamının sözleri ile bağlıyalım : "Bize, zorla da olsa, kendi başlarına düşünmeyi öğrenmiş adamlar verin. Öyle adamlar ki aşıkâr şeylerden şüphelensinler ve eski yöntemlere güvenmesinler; öyle adamlar ki istikbali zihinlerinde canlandırabilsinler; öyle adamlar ki kâşiflerin cesaret ve muhayyele gücüne sahip olsunlar; öyle adamlar ki yeni aletler yeni yöntemler bulacak ve geliştirecek zekâ ve güdüye sahip olsunlar."

B. YARATICILIĞIN BİLİMLERDEKİ YERİ :

Yaratıcılık veya yaratıcılık kudreti bilimsel çalışmalarda çok büyük bir yer tutmaktadır. Bugün okullarımızda, eğitim programlarında zaten yeri bulunmayan yaratıcılıktan hemen hemen hiç söz edilmez. Bilimden söz edilirken genellikle tarifimizi" ... bilgilerin sistemidir" şeklinde bitirdiğimiz halde bu bilgilerin nereden geldiğini hiç düşünür müyüz?

"XIX. Asrın en büyük icadı, icad etme metodunun icad edilmesi olmuştur." sözünün, bir gerçeğin ifadesi olduğunu kabul etmek gerekir. Bilimsel yaratıcılık genellikle bilim adamının zihninde bir fikir kıvılcımının çakması ile başlar. Bu fikir kıvılcımından sonra belki de haftalarca sonuç vermiyen araştırmalar yapan bilim adamı tam herşeyden ümidini kesmek üzere iken bir de bakar ki sorunun cevabını buluvermiş. Bunun en güzel örneğini Du Pont Kimya Şirketinde görmekteyiz. Bu şirketin araştırmacıları moleküller tabii hallerinde olduğu gibi yığınlar şeklinde olacağına bir dizi şeklinde bir araya geldiği takdirde ne olacağını merak etmişlerdi. Bu fikir kıvılcımı asrımızın en büyük buluşlarından biri olan naylon'un bulunmasını sağladı.

Günümüzde, bilimsel gelişmenin tek bir fikirden değil de, araların-
da bir seçme yapılacak birçok hipotezden oluştuğu kabul edilmiş bulun-
maktadır artık. İşte bu noktadan hareket edilerek sürekli olarak bilimsel
konferanslar tertiplenir ve birçok bilim adamı çeşitli hipotezlerini ortaya
koyar. Sonuç olarak da, yaratıcılık, bilimsel bilgilerin hareket noktasını
teşkil eder. İşe yaratıcı bir yaklaşım ile girdiğimiz zaman da amaçlar be-
lirlenmiş demektir artık. Bundan sonra yapılacak şey ise, çeşitli deneyler
vasıtası ile bu amacın doğruluğunu meydana çıkarmaktır.

Eskiden bilim adamları herhangi bir konuda çalışmak için yalnız
yöntemleri düşünmekle kalmıyor, bu yöntemlerin kullanılacağı ölçü alet-
lerini de bulmak zorunda kalıyorlardı. Şimdi ise bu konuda o kadar çok
gelişmeler olmuştur ki, bulunan yeni aletler sayesinde yapılan deneylerde
tahminlerin pek yeri kalmamıştır.

Özet olarak şunu söyleyebiliriz : Yaratıcılık, bilimsel araştırmanın
her dalında, başından sonuna kadar, vazgeçilemeyecek bir öneme sahiptir.

C. GÜNLÜK HAYATIMIZDA YARATICILIĞIN YERİ :

Gerek bir iş ararken olsun, gerekse çalıştığımız işteki çabalarımız-
da olsun, yaratıcılık günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir unsurudur. Hat-
ta daha da ileri giderek diyebiliriz ki: Evlilik hayatında başkalarıyla ge-
çinmekte ve yalnız hayatımızda kendi kendimiz ile geçinmekte daima ya-
ratıcı olmaya mecburuz.

1. İş Hayatında Yaratıcılık :

Bir işte yükselen bir kimse hemen hemen her zaman şu iki güç
tarafından destek görür :

a) Ya o şahsın âmirleri kendisini yükselterek, onun yeteneklerin-
den istifade edip onunla beraber çalışmak isterler.

b) Ya da, yakın çalışma arkadaşları kendisine güvendikleri için
ve kendisinden hoşlandıkları için ona destek olarak yükselmesini sağ-
larlar.

Eğer bu şahıs enerjik bir yaratıcılıktan yoksun ise, âmirlerinin
desteğini görmeyeceği gibi, yaratıcılığında başkalarının faydalanmasına
imkân vermediği takdirde iş arkadaşlarının yardımından da yoksun ka-
lacaktır.

Çoğumuz herhangi bir iş için müracaat ederken, çeşitli iş yerlerine gidip boş kadro olup olmadığını sorarız. Halbuki yaratıcı olarak düşünsek ve iş müracaatlarımızı bu yaratıcılık ile yapsak muvaffak olma şansımızı arttırmış oluruz. İş müracaatlarınızda şu prensiplere daima dikkat edin :

- a) Kadro aramak yerine yapabileceğiniz işin niteliğini belirtin.
- b) Müstakbel iş vereninizin ilgisini çeken konulara değinin,
- c) Kendi niteliklerinizi ve istediğiniz işi açık bir şekilde belirtin,
- d) Değişik olduğunuzu gösterin fakat samimî olun.

Bir iş mektubu yazarken dikkat etmeniz gereken en mühim nokta **kendinizi** mektubu okuyacak olan şahsın yerine koymaktır.

Bakın belirli bir şirkete muhakkak girmek isteyen bir genç askerden döndükten sonra ne yapmış : Doğrudan doğruya bu şirkete gidip iş istediği takdirde işe kabûl edilmeyeceğini bildiği için, önce bir hafta müddetle o şirketin müşterileri ile temas kurup onlardan bilgi edinmiş. Daha sonra elde ettiği elli altmış kadar fikrin arasından on tane en iyisini seçmiş ve şirket müdürü ile randevu istemiş. Görüşme sırasında şirketin işleri hakkında ne kadar çok bilgi sahibi olduğunu ispat edebildiği ve şirkete faydalı olabilecek bazı noktalarda daha işe girmeden tekliflerde bulunabildiği için istediği işi kolaylıkla elde etmiş.

Bu konumuzu kısa bir yaratıcı fikir ile bitirelim : Değişik iş çevrelerinde çalışırken birçoğumuzun aklına daha fazla masraf gerektirecek güzel fikirler gelir, fakat acaba içimizde masrafları azaltacak fikirleri olan kaç kişi vardır?

2) Ev Hayatında Yaratıcılık :

Hepimiz çok sevgili karılarımızın kalbini kırarız, fakat bunun sebebi onları sevmememiz değil kafamızı kullanmamamızdır. Çoğu kez "Öpüşür, barışırız," diye düşünürüz ama aslında yapmamız gereken şey öpüşüp düşünmek olmalı. Neleri düşüneceğiz? Bir daha anlaşmazlığa sebep olacak hususları nasıl atlatacağımızı tabii ki. Başarılı bir evliliğin, yaratıcılığın başarısı olduğunu unutmayın.

Ev hayatında yaratıcılık kadının hayatında büyük bir yer tutar. "Şu artan yemekleri nasıl değerlendirebilirim?" ... "Çocuğumu uyku saati geldiği zaman nasıl yatırabilirim?" ... "Alışverişimi keseme göre nasıl yapabilirim?" "Benim sandıkta bir eski elbisem olacaktı, şurasını kessem, şurasını kısaltsam nasıl olur acaba?", diye devamlı yaratıcı olmak zorundadır kadın.

Hepimiz biliriz ki, en güzel fikirler traş olurken gelir aklımıza. Hatta bulaşık yıkarken, yapılan hareketler tekdüze olduğu için yine yaratıcı olmak imkânını buluruz. Kadınlara göre en yaratıcı fikirlerin ortaya çıktığı zaman ütü yapılırkendir.

Çocuklarınızı cezalandırırken zamanını ve cezalandırma şeklini doğru seçmediğiniz takdirde başarılı olacağınız şüphelidir. Bir avukat bu işe yaratıcı bir çözüm yolu bulmuş ve çocuklarını döveceği zaman tüylü bir spor ceket giymeye başlamış her defasında. Bu usûl yaptığı işin mânâsını daha iyi anlatmaya yarıyor tabii.

Çocuğu yemek yemiyor diye devamlı bağırıp çağıran bir anne, acaba çocuğunun yemek yememe problemini halletmekte midir? Sıkılan bir çocuğun eline kâğıt kalem verin ve sıkılmadan yapabileceği şeyleri yazmasını söyleyin bakalım. Göreceksiniz ki, yapacak iş bulamıyan, oynayacak oyun bulamıyan çocuğunuzun en azından 25 tane parlak fikri olacaktır bu konuda.

Bazan oturur kendi kendimizi kemirir dururuz. Yaratıcı olduğumuz takdirde kendi kendimizle geçinmemiz de mümkün olur tabii ki. Oturup kara kara düşüneceğimize, bu kara düşüncelerimizi bir tarafa yazıp sonra da okuduğumuz zaman kendi saçma düşüncelerimize kahkaha ile güleriz muhakkak. Sonra bu şekilde yazmak kötümserliğimiz için bir çıkış kapısı olacağı gibi, birtakım yaratıcı fikirlerin de kaynağı olur. İnsanın kendisi ile geçinmesinde çıkış kapısı işini yapacak şeyler arasında resim yapmak veya müzik dinlemek gibi hobileri de sayabiliriz.

Yukarıdan beri anlattıklarımız günlük hayatımızda yaratıcılığın ne kadar mühim bir rolü olduğunu göstermiştir herhalde. Yaratıcı düşünce, sosyal hayatta olsun iş hayatında olsun, yöneticilik mesleğinin de vazgeçilmez bir unsurudur. Başarının sırrı ise yaratıcılık gücü ile bilgi gücünün bir araya getirilmesidir.

D. ÇEŞİTLİ FAKTÖRLERİN YARATICILIĞA TESİRİ :

Çoğu kez, hepimiz, "Kim, ben mi? Vallahi ne kadar zorlarsam zorluyayım hiçbir fikir gelmiyor aklıma." deriz. Aslında, yaratıcılığın en az hafıza kadar yaygın bir yetenek olduğunun aksini iddia edemeyiz artık. Yapılan psikolojik deneyleri incelediğimiz takdirde yaratıcılığın bütün insanlara normal olarak dağılmış olduğunu görürüz. Herkeste, az veya çok, yaratıcılık yeteneği vardır ve insanlar arasındaki fark, doğuştan gelen yaratıcı gücün azlığı veya çokluğundan değil, bu gücün kullanma miktarına göredir. Bu şekilde bütün dünyaya yayılmış olan yaratıcılığa dört mühim faktör tesir etmektedir.

1) Yaş :

Cemiyet içerisinde, bilhassa yaşımız ilerledikçe, çevremize uymak zorunda kalırız. Çocuklarımıza sürekli olarak, “Şunu yapma, ayıptır, bunu öyle değil de böyle yap” gibilerden devamlı ikazlarda bulunuruz. Tabii, böyle bir davranışın yanlış olduğunu iddia edecek değilim, çünkü içinde yetiştiğimiz eğitim sistemi herbirimizi cemiyetin bir parçası yapma gayreti içersindedir. Yalnız, şu hususu belirtmek gerekir ki, çevremize davranışlarımızla uymamız, hiçbir zaman düşüncelerimizle de uymamızı gerektirmez. Yani, davranışlarımızı çevremize uydurarak daha ölçülü hareket etmemize rağmen hiçbir zaman yaratıcı olarak düşünmekten vazgeçmemiz gerekli değildir. Bugün, davranışlarımızı çevremize uydurmak zorunluğunun, fikirlerimizi de çevremize uydurmak zorunluğunu doğurduğu şeklinde yanlış bir kanaat vardır. Bu yanlış kanaatin sonucu olarak da yaş ilerledikçe yaratıcılığın da azaldığı görülmektedir.

Bundan bir süre önce, insanlar 45 yaşına geldikleri zaman daha az yaratıcı olurlar diye bir kanaat vardı. Onun için aynı yaşta olan 200 kişi alarak bunlar arasında bir deney yapıldı. Bu deneye tâbi tutulan insanların tek müşterek tarafları yaşlarının 45 olması idi. Testin sonucunda, 200 kişinin arasında ancak 10-15 kişinin çok yaratıcı fakat geri kalanların ya az, ya da hiç yaratıcı olmadıkları görüldü. Yapılan testten beklenen sonuç bu olduğu için bu durum hiç de garip karşılanmadı.

Bundan sonra 35, 25, 20 ve 15 yaş gruplarından 200 er kişinin aynı şekilde teste tâbi tutulmasına karar verildi ve işte o zaman hayretler içerisinde kalındı. 15 yaş grubu dahil, bütün yaşlarda, 200 kişinin arasında yine ancak 10-15 kişi çok yaratıcı idi. Bunun üzerine 15 yaştan aşağıya doğru bütün yaş grupları üzerinde teker teker aynı deney tekrarlandı. Deneylerin sonunda, dört yaşındaki çocukların 200 ünün de çok yaratıcı oldukları görüldü. Altı yaşındaki çocukların ise 100 kadarı yaratıcı idi. Yedi yaşından yukarı çocuklarda ise yaş ilerledikçe 200 kişilik deneysel grup içerisinde yaratıcı olanların sayısı azalıyordu. Bu da beklenen bir durum olmadığı için sebepleri araştırılmaya başlandı. Sonra görüldü ki, yedi yaşındaki çocukların dünyanın her tarafında ortak bir özelliği vardır: Okula başlama yaşıdır bu. Demek ki çocuk okul yaşına geldiği andan itibaren çevreye uymak gereği artıyor ve yaratıcı güç kayboluyor.

Yalnız, az önce de söylediğimiz gibi çevreye uymak demek yaratıcı olarak düşünmekten vazgeçmek demek değildir. Hatta cesaretle diyebiliriz ki; yaratıcılık tecrübe ile artar ve olgun insanlarda, gençlerde olduğundan çok daha güçlüdür. Bu sözümüzün en basit örneği ise bir çok ünlü kişinin en başarılı işlerini ileri yaşlarında yapmış olmalarıdır. Bir

örnek verirse : George Bernard Shaw 70 yaşlarında iken Nobel Edebiyat ödülünü kazanmıştı.

2) Cinsiyet :

Kadın, adele gücü bakımından erkekten geri olabilir, fakat yaratıcı güç bakımından hiç değildir. Hatta yapılan deneylere göre kadınlar erkeklerden yüzde 25 daha yaratıcıdır.

Kadınların büyük bir kısmı yaratıcı güçlerini, kocalarınınkinden daha fazla kullanırlar. Erkeklerin yaptığı iş genellikle monoton ve tekdüze olmakla beraber, kadın günün büyük bir kısmında kendi başınadır. Kadınların pek azı, kendi başlarına olduğu bu zaman zarfında ne kadar yaratıcı olmak zorunda olduklarının farkındadırlar. Bu konudan, az da olsa bahsetmiştik.

Cinsiyetler arasında yaratıcılık yönünden bir fark olduğunu kabul etsek dahi, bunun doğuştan gelen bir farklılık olmadığını kabul etmek zordur. Yaratıcılığı arttıran veya azaltan şey, insanı yaratıcı olma zorlayan ortamın olması veya olmamasıdır.

3) Eğitim :

İnsanın çok zeki olması ile çok yaratıcı olması arasında bir bağlantı yoktur. Aynı şekilde eğitimin de yaratıcılıkta bir bağlantısı yoktur. Yapılan testler sonucunda, üniversite mezunları ile üniversitede okumamış olanlar arasında yaratıcılık bakımından hiçbir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Birçok kimseler birkaç tane üniversite bitirmelerine rağmen yaratıcılık yönünden tamamen kısır oldukları halde, sistemli bilgiden yoksun diğerlerinin çok yaratıcı oldukları görülmemiştir.

Profesyonel bir portre ressamı olan Morse, telgrafı nasıl buldu ise, aynı şekilde bir ressam olan Fulton da buharlı geminin mucididir.

4) Çaba :

Size bir kâğıt kalem versem ve "Kendinizi bir binanın 10 ncü katında farzedin. Bir deprem olduğu takdirde ne yapardınız, onu yazın" desem, tahmin ediyorum ki cevabınız "Vallahi, bilmem ki." olurdu. Halbuki, bir binanın onuncu katında otururken, iyi rol yapan birisi odaya koşarak girse ve "Bina iki dakika içerisinde yerle bir olacak" dese bir anda en azından bir iki kurtulma çaresi bulabilirdiniz.

İşte, bazı insanlar vardır ki, yaratıcılık kabiliyetleri her an bina yıkılacakmışçasına faaliyet halindedir. Bu tip insanlar üzerinde yapılan deneyler bunların yaratıcılıktan çok zihni enerjiye sahip olduklarını göstermiştir.

Kısaca ifade etmek istersek, yaratıcılığın en anlaşılma-
z tarafı, bu kabiliyetin doğuştan gelme oluşundaki kuvvet değil, bu kabiliyeti sürekli olarak geliştiren enerjidir.

E. TANIM :

Yukarıdan beri anlatılanlardan yaratıcılığın çok geniş bir kavram olduğu ve bir tarifi dar çerçevesi içerisinde ele alınamıyacağı anlaşılmıştır herhalde. Yine de biz de alışlagelmiş olduğu şekilde yaratıcılığın tanımını yapmaya çalışalım.

Türk Dil Kurumunun 1959 tarihli Türkçe Sözlüğünde yaratıcı, "yaratma yeteneği olan," diye tanımlanmakta. Yaratma ise, "yokken var etmek, güzel şeyler yapmak, kurmak," şeklinde ifade edilmektedir.

Webster sözlüğünde ise yaratma, "bir sanat eserinde olduğu gibi düşünce ve muhayile gücü ile meydana getirme" şeklinde tanımlanıyor.

Bir tanıma göre yaratıcılık, "...çeşitli şeylerin kalitesidir. Kimine göre yaratıcılık insanların kalitesidir; diğerlerine göre davranış veya faaliyetlerin kalitesidir; diğerlerine göre de bir işyerinde imal edilen malların kalitesidir." Böylece faal bir güç olarak yaratıcılık bir dereceye kadar nazari bir anlam taşımaktadır. Yaratıcılık, insanın şuuru çalıştıkça güçlü, yapıcı ve tesirli olmaktadır.

Başka bir tanıma göre, yaratıcılık, "... kanaatıma göre meydana getirdiği sonuçlar değişik ve değerli olan herşeydir. Sonuç, bir gurup veya örgüt için değişik ve değerli olabileceği gibi, toplumun tümü için veya şahsın yalnızca kendisi için değerli olabilir. Yani yaratıcılık, bilgi, muhayile ve kıymetlendirmenin bir fonksiyonudur."

"Yaratıcılık bilinen şeylerin hayal gücü kullanılarak yeniden biçimlendirilip değişik birşeyin meydana getirilmesidir."

Bir bilim adamına göre de, "Yaratıcılık, sadece, fikri kalıpların, çevreye uymanın, rutin işlere bağlılığın, alışkanlıkların esiri olmanın ve diğer engellerin bulunmaması halidir. Hatta, aslında yaratıcılık, zekâmızın çalışması gereken şekildir. O halde, yaratıcı düşünce, diğer işleri öğrendiğimiz gibi öğrenebileceğimiz birşey değildir. Yaratıcılık, aksaklıklarımız giderildiği takdirde, hepimizin yapabileceği ve tabii bir şekilde yapacağı birşeydir."

Sonuç olarak diyebiliriz ki, yaratıcılığın tarifinin yapılması da, yaratıcılık isteyen bir konu olduğuna göre tek bir tanım bulmak mümkün değildir. Fakat şurası muhakkaktır ki, doğuştan hepimizin sahip olduğu bu yetenek iyi kullanıldığı takdirde sınırsız faydalar sağlayacak niteliktedir ve çevreye uymak zorunluğu ile birlikte kaybetmiş olduğumuz yaratıcı gücümüzü birtakım sistemler kullanarak yeniden güçlendirmemiz mümkündür.

İkinci Bölüm

YARATICILIĞI KISITLIYAN VE GELİŞTİREN FAKTÖRLER

“... Yaratıcı olmak bilgili olmaktan daha önemlidir.”

ALBERT EINSTEIN

Küçük bir çocuk hergün okuluna giderken geçtiği yolun üzerinde bir heykeltıraşın kocaman, şekilsiz bir kaya parçasını yontmağa başladığını görür. Heykeltıraşın yapmakta olduğu iş çocuğun dikkatini hiç çekmez. Bir süre sonra, heykeltıraşın yonttuğu kaya parçasına gözü takılan çocuk bir arslan şeklinin belirmekte olduğunu anlayınca, heykeltıraşın yanına yaklaşır ve sorar, “Nereden anladınız bu arslanın o kayanın içerisinde saklanmış olduğunu?” İşte, yaratıcı bir insan, kayanın içerisinde bir arslanın saklı olduğunu bilen insandır. Yaratıcı insan, kendi içindeki tecrübeleri bir araya getirerek ortaya yeni sorunlar atan ve bu sorunlara cevaplar arıyan insandır.

Günümüzde eğitim sisteminin, “bilgilerin tesirli bir şekilde kullanılması” amaç edinmesi gerektiğine dair yaygın bir kanaat vardır. Tabii ki, yaratıcılığın da verimli olabilmesi için, basit fikirlerin işe yarar fikirler haline getirilebilmesi gayesi ile değerlendirilmesi ve geliştirilmesi gereklidir. Bilgili olmadığımız takdirde, muhayyelemiz yaratıcılık görevini yapamaz. Diğer taraftan, yaratıcı olmadığımız takdirde de, değişen bir dünyada, ne kadar bilgili olursak olalım, başarılı olamayız. Yani, salt bilgi ile yaratıcı olmak mümkün değildir.

Yaşadığımız ortam içerisinde, yaratıcılığımızı kısıtlayan çeşitli faktörler olduğu gibi, bu faktörlerin ters etkisinden kurtulmamıza yarıyacak faktörler de vardır. Şimdi bu faktörlerin ne olduğunu ve etkilerini inceleyelim.

A. YARATICILIĞI KISITLIYAN FAKTÖRLER :

1. Şehirleşme, Eğitim ve Modern Yaşama Düzeninin Yaratıcılığı Kısıtlayan Tesirleri :

Türk toplumu, asırlar boyunca kırsal yerleşme bölgelerinde dağılmış olarak yaşamıştır Anadolu'da. Daha sonraları Batı'daki teknik gelişmeler ile (buharlı geminin icadı bu teknik gelişmelerden en önemlisidir) Anadolu ticaret yolu olarak önemini kaybetmeye başlamış ve bilhassa Doğu Anadolu'daki zengin köyler gittikçe fakirleşmeye başlamıştır. Bu durum ise, fakirleşen bu yerleşme bölgelerinden iş ve para bulmak amacı ile süratle şehirlere doğru bir akışın başlamasına yol açmıştır. Nüfusun kırlardan şehirlere akışı günümüzde iyice süratlenmiş ve bugün toplumumuza büyük bir problem ile karşı karşıya bırakmıştır. Biz burada, şehirleşme hareketinin doğurduğu ekonomik problemlerden söz etmiyeceğiz. Şehirleşmenin konumuzla ilgili yönü, şehir hayatının yaratıcı gücü sömürüp yok etme özelliğidir.

Gerçekten de, şehirlerde çeşitli sanat dalları ile meslek ve bilimlerin yaratıcı olan bölümlerinde çalışanlar hariç, nüfusun büyük bir kısmı yaratıcılıktan yoksundur. Rutin işlerde çalışan insanların hepsi, kırlardaki tarlalarda ve çiftliklerde çalışanlardan daha az yaratıcıdır. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Bir kere, şehirlerde yaşayan insanlar artık sanatkâr olmak mecburiyetinde değiller. Çünkü "hemen köşede" çeşitli işlerimizi kolaylıkla yaptırabileceğimiz bir su tamircisi veya badanacı var. Hatta telefon ve motorlu araçların sağladıkları süratlilik sayesinde uzmanlık da süratle yayılmış ve hepimizi yaratıcılık yönünden tembelliğe itmştir. Artık profesyonel bir şoför eskiden olduğu gibi geçip motorun altına yatmıyor da bir tamirciye gidiyor. İkinci olarak, haberleşme vasıtaları, radyo ve gazete gibi, dinleyicinin veya okuyucunun herhangi bir çaba göstermesine lüzum bırakmıyor. Eskiden babalarımız oturup derin münakaşalara dalarlar ve meselelere çözüm yolları bulmaya çalışırlardı. Bugün ise çoğumuz fikirlerimizi çeşitli yorumcuların ve makale yazarların bize verdikleri bilgilerden sağlarız.

Eğitimcilerin büyük bir kısmı, çevremizin süratle değişmesi karşısında eğitimde yaratıcılığa daha fazla önem verilmesi gereği üzerinde durmaktadırlar. Yaygın olan kanaata göre bugünkü eğitim sistemi yaratıcılığı kısıtlayan bir etkiye sahiptir. Her ne kadar ana okullarında yaratıcılık geliştirilmekte ise de ilk ve orta okullarda yaratıcılık genellikle kaybolur. Bugün, üniversite mezunları hakkındaki en büyük şikâyet, bilhassa araştırma yapanların, öğrendikleri tekniklerin kullanıldığı işlerde çok başarılı olmalarına karşılık değişik yöntemlerin kullanılması gereken yeni işlerde hiç başarı gösterememeleridir.

Psikoloji'de iki türlü düşünce şekli vardır. Bunlardan birisi realist düşünce şeklidir ki birtakım verileri ve kuralları kullanarak çeşitli problemlerin çözümlenmesinde başvurduğumuz düşünce şekli budur. İkinci düşünce şekli ise serbest (autistic) düşünce şekli olup gerçekte pek ilgili olmadığı gibi sadece kendimizi tatmin etmek amacına yönelmiştir. Hayal kurma bu ikinci düşünce şekline bir örnek teşkil edebilir.

Biz konumuz bakımından değişik terimler kullanarak düşüncelerimizi yine iki kısımda ele alacağız :

- (a) Bütün değerlendirme, kıyas ve tercihleri yapan **yargısal düşünce**,
- (b) Çeşitli fikirler yaratan ileriye gören ve hayal eden **yaratıcı düşünce**.

Bu iki düşünce şekli hem analiz hem de sentezi gerektirdiği için bir noktada birbirlerine benzerler. Yargısal düşünce durumu değerlendirir, kıyaslama yapar bazı fikirleri eler ve diğerlerini tutar; sonuç olarak da bütün kısımları biraraya getirerek bir karara varır. Yaratıcı düşünce, hemen hemen aynı şeyleri yapmakla beraber, sonuç bir hüküm yerine bir fikirdir.

Ortalama bir insanda yargı (muhakeme) yaş ilerledikçe geliştiği halde, yaratıcılık itina gösterilmediği takdirde kuruyup gider. Bu iki düşünce şeklimizin çalışma şekillerini iyi koordine etmediğimiz takdirde birbirini engelleyici bir rol oynarlar. Yargısal düşüncenin normal faaliyet şekli çoğunlukla menfi olmayı gerektirir. Buna mukabil, yaratıcı düşünce daima müsbet bir tutum gerektirir. Yaratıcılığımızı sürdürebilmek için daima ümitli, daima istekli ve daima kendimize güvenimizin olması gereklidir. İnsanın kendine güveni o kadar fazla olmalıdır ki, gerektiği takdirde iki tane ikinin dört olduğu kadar 22 veya sıfır olduğunu söyleyebilsin.

Yaratıcılığı en fazla etkileyen faktörler sevdiklerimizin cesaret kırıcı davranışlarıdır. Bir aile içerisinde takdir en verimli rolü oynar. Çoğumuz çocukluğumuzda çok yaratıcı olduğumuz halde ileri yaşlarda bu yeteneğimizi kaybederiz. Bunun en büyük sebeplerinden birisi de ailelerimizin yaratıcılığımızı desteklemek yerine engelleyici davranışları olmasıdır. Diğer bir sebep ise toplum olarak fikirlere fazla değer vermemizdir. Anne ve babalar çocuklarının yaratıcı çabalarını engellemeden önce onları dikkatle dinlemeli ve onlara yardımcı olmalıdırlar.

Genellikle kardeşler birbirlerinin yaratıcı çabalarını engellemek yönünden tam sadistçe davranırlar ve bir diğerinin yaptığı işlere gülmek

veya onu komik bir durumda bırakmak için çaba gösterirler. Aslında bir çocuğun kardeşinin yaratıcı olma çabalarında ona yardımcı olmasını beklemek bir hayaldir ama, hiç değilse cesaretini kırmaktan geri kalmasının ne kadar faydalı olabileceğini düşünün bir kere.

John Kay otomatik mekiği icat ettiği zaman, işlerinden olacaklarını zanneden dokuma işçileri tarafından nerede ise linç edilecekti. 1844 yılında Dişçi Dorace Wells dişini çekeceği bir hastasını bayılttığı zaman bütün tıp alemi bu "saçmalığa" burun kıvrırmıştı. Fakat unutmamak gerekir ki kendi yaratıcılık kabiliyetimizi frenlememiz her zaman mümkün olduğu gibi, diğerlerinin yaratıcılık kabiliyetlerini de önleyebiliriz. Yaratıcı olmanın sırrı sürekli olarak çaba göstermek olduğuna göre çabalarımızı kısıtlayıcı olarak değil, kendimizi ve çevremizdekileri destekliyerek cesaret kırıcılığın lanetinden kurtarmaya sarfetmemiz gerekir.

2. Çeşitli Engellerin Yaratıcılığı Kısıtlayıcı Tesirleri :

Daha önceki bölümlerde altı ile yedi yaşları arasında yaratıcı gücümüzün kaybolduğundan söz etmiştik. Yaratıcı gücümüz kaybolmakla beraber yaratıcılığımızı da hiçbir zaman kaybetmediğimizi açıklamıştık. Peki yaratıcılığımız kaybolmuyor fakat ne oluyor? Aşağıda çeşitli deneysel örneklerle de açıklayacağımız gibi yaratıcılığımız, yaratıcı olmamızı kısıtlıyan çeşitli engellerin tesiri altına girdiği için yaratıcı gücümüzden yoksun kalıyoruz.

a. Mekanik engeller :

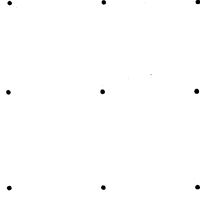
Engeller pek tabiidir ki çok çeşitli olabilir. Fiziksel engellerden söz edebileceğimiz gibi afazi (zamanla konuşmak ve anlamak kabiliyetini kaybetmek) veya histeri gibi tamamen psikolojik engellerden de söz edebiliriz. Bizim konumuzu ilgilendiren mekanik engeller ise hislerimiz ile ilgilidir. Bunlardan ilki görme hissimizi ilgilendirir. Eğer dikromatik renk körlüğü varsa yatay bir düzlem üzerinde görme engelimiz var demektir. Kromatik renk körlüğünde ise daha fazla bir görme engeli vardır. Gözlük kullanan bir şahıs aynı şekilde bir görme engeli ile karşı karşıyadır. Tamamen kör olan bir insan, görme yönünden tüm olarak engellenmiştir. Aynı durum işitme ve dokunma hissimiz için de geçerli olabilir.

b. Kültürel engeller :

Bu konuyu da çeşitli örnekler vererek anlatmaya çalışalım :

Aşağıdaki Şekile "Eskimo Dokuz Nokta Problemi" adı verilir.

Burada yapılması istenen iş bu dokuz noktayı dört doğru ile birleştirmektir. Bu doğruların hepsi birbirine temas halinde olacak ve çizim yapılırken kalem kaldırılmıyacağı gibi bir çizginin üzerinden tekrar geçilmiyecek. Doğruların birbirini kesmesine müsaade edilmiştir.

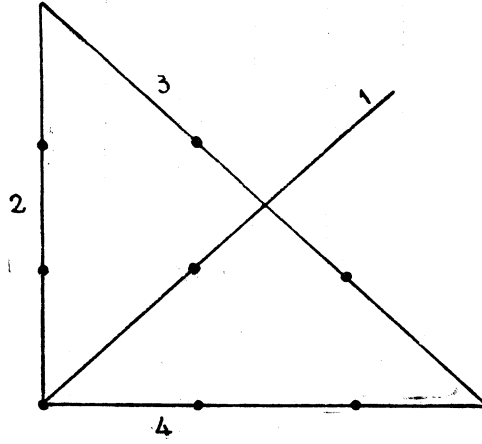

ESKİMO DOKUZ NOKTA PROBLEMİ

Bu problemi bir Eskimo çocuğuna verdiğiniz takdirde muhtemelen çok kısa bir zaman içerisinde çözebilecektir, fakat, siz daha önce nasıl yapıldığını öğrenmemişseniz en azından yarım saat uğraşırsınız bunu çözmeye. Peki Eskimoların özelliği nedir de bunu kolaylıkla çözebiliyorlar? Bunu şöyle anlatalım. Bir Eskimo'ya, bir adanın haritasını çizmesini söyleseniz yapacağı şey ya karanlığı beklemek ya da sis basmasını beklemek olacaktır. Ondan sonra dalgaların sahile vuruşunun sesini dinliyerek gerçeğe çok yakın bir harita çizebilir. Eskimolar tecrübeleri ile bilmektedirler ki, birşeye bakarak haritasını yapmağa kalkıştılar mı hata yapma imkânları artmaktadır. Tabii, siz de Eskimo'lar gibi sürekli olarak kar fırtınaları içerisinde yaşamak zorunda olsa idiniz aynı işi kolaylıkla yapabilirdiniz. İşte Eskimo'ların bir problemin çözümü için uyguladıkları değişik bir yaklaşım tarzı oluyor bu. Sebebi de kültürel farklılık.

Gelelim problemin çözümüne. Biz, bir Eskimo gibi düşünmediğimiz için hemen bir kare şeklinde yerleştirilmiş dokuz tane noktayı birleştirirken karşımıza kültürel bir engel çıkar ve ortaya çıkacak olan şeklin bir kare (veya diktörge) olacağını düşünürüz. Aslında böyle bir zo-

runluktan hiç söz edilmemişti problemin çözümlenmesi için talimat verilirken. O halde, Eskimo dokuz nokta problemini çözelim :

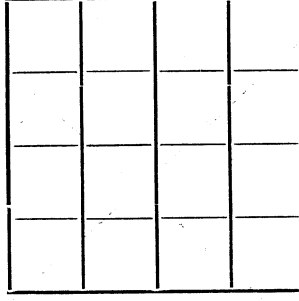
Eskimo Dokuz Nokta Probleminin Çözümü.

Bir diğer örnek. Batı ülkelerinden birinde sıhhi tesisat imal eden bir fabrika şöyle bir soru atıyor ortaya : “Evli, çocukları olan bir erkeği ele alalım. Bunların bir otomobili ve arzuladıkları cinsten bir evleri olduğunu düşünün. Sonra günün birinde bu adam büyük bir mirasa konuyor. Bu durumda ne yapacaktır? Muhakkak ki yeni bir araba, yeni el-

biseler alacak ve belki de biraz hisse senedi satın alarak parasını verimli bir işe yatıracaktır. Fakat hiçbir değişikliğe uğramıyacak olan şey evindeki alafranga yüznumarası olacak. Adamın eline ne kadar para geçerse geçsin aynı eski yüznumarada oturmaya devam edecek. Yüznumaralarımızı öyle bir şekilde geliştirelim ki, eline bu şekilde harcıyarak para geçen birisinin aklına gelecek işlerden birisi de yüznumarasını değiştirmek olsun”.

Bunun üzerine yaratıcı bir grup araştırmacı çalışmalara başlıyor ve işin sonunda şimdi kullanılmakta olan alafranga yüznumaralardan daha sıhhi olduğu tabben de ispat edilmiş olan yeni bir model buluyor. Fakat bu noktada bir problem çıkıyor ortaya : Hangi meşhur model veya artist böyle bir yüznumarada otururken resmini çektirir ve “En iyisi budur, bunu kullanın” diyebilir. Zaten bu tür bir reklâmın yapılması ne o batı toplumunda ne de bizim kendi toplumumuzda iyi karşılanır. İşte burada bir kültürel engel ile karşı karşıyayız yine, çünkü bahsettiğimiz şekilde bir reklâmın, Japonya’da yapılması tamamen olağan bir hadise.

Kültürel engelle bir örnek daha vererek konumuzu kapatalım; Aşağıda kaç tane kare vardır?

Bu soruya çoğu kez verilen cevap 16 dır. Bunun sebebi ise daha değişik bir cevap verildiği takdirde, "Nasıl olur be kardeşim, görmüyor-musun tam 16 tane kare var. Başka da yok." gibilerden bir söz ile karşı-laşmak korkusu yanında, "Ben 30 tane kare sayıyorum fakat adam her-halde 16 dememi istiyor," şeklinde bir düşünceye kapılmamızdır. Halbuki yukarıdaki şekilde 17 kare olduğunu iddia edebileceğimiz gibi, 30 kare ol-duğunu da söyleyebiliriz. Hatta bu şeklin üst üste yığılmış sonsuz sayıda küplerden meydana geldiğini tahayyül eden bir insan burada sonsuz sa-yıda kare olduğunu da iddia edebilir.

Aslında birçoğumuz bildiğimizi zannettiğimizden çok daha fazla şeyler biliriz. Fakat toplumsal atmosfer içerisinde kültürel engeller daima karşımıza çıkar.

c. Çağrışım engelleri :

Doğru olarak çağrışım yapamadığımız zaman çağrışım engellerin-den söz edilir. Buna güzel bir örnek verelim :

Amerika Birleşik Devletlerinde, Michigan Teknoloji Enstitüsü'nde bir deney yapılır. İlk önce 1.000 kişilik bir kontrol grubu seçilir. Bu tale-beler teker teker bir odanın içerisine sokularak otuzbeş santim yüksek-liği olan, beş santim çapında betona sokulmuş sabit bir su borusunun içe-risindeki bir pin-pon topunu çıkarmaları söylenir. Odanın içerisinde işe yarıyabilecek aklınıza ne gelirse var. Kimisi bir ipin ucuna sakız koyup çıkarmaya çalışır, kimisi içeri bir kamış sarkıtıp havasını emerek çıkar-mayı çalışır, kimisi de mıknaş dahi kullanır. Fakat bunlardan hiçbiri işe yaramaz. Deneyin sonunda 970 kadar talebenin odanın bir köşesindeki kirli bir kovanın içerisindeki suyu borunun içine dökerek topu yüzdürüp çıkardıkları tesbit edilir.

Az önce söylemiştik ya, bu ilk grup kontrol grubu idi. Asıl deneysel grup bundan sonra geldi. Yine 1 000 tane talebe seçildi. Bunlar bir önceki gruptan tamamen farklı kimselerdi. Deminki kovadaki suyu şimdi oymalı bir kristal sürahinin içersine koydular ve bu sürahiyi de gümüş bir tepsinin üzerine koyarak odanın en görünür bir yerine bıraktılar. Deneysel gruptan ancak 200 talebenin suyu boruya dökmeyi akıl ettiği görüldü. Sebebi nedir bunun? İkinci gruptaki 800 kişi çağrışım yönünden suyu göremediler. Herkesin aklına pis bir kovadaki suyu kötü bir borunun içersine dökmek gelirdi de, çok az kimsenin aklına kötü bir borunun içersine pırıl pırıl bir kristal sürahidenden ter temiz su dökmek gelmezdi.

d. Hissi engeller :

Bu da kendimizi aptal yerine koyacak yeni fikirleri ortaya atmak veya hiç denememiş birşeyi denemeye çalışmak gibi şeylerden olan korkumuzun sonucu ortaya çıkan bir engeldir. Daha önce yakınlarımızın ve çevremizdeki insanların yaratıcılığımızı kısıtlıyan etkilerinden söz ederken uzun uzun anlatmıştık bu konuyu.

Kısaca şu kadarını söyleyerek bitirelim : Çok zor olmakla beraber her işletme içerisinde yaratıcılığa müsait bir ortam yaratılması gerekir. Yaratmak denemeyi gerektirir; deneme ise başarısızlığa uğranmadan olmaz. Bu başarısızlık başarı elde edilinceye kadar devam etmek zorundadır.

Peki yukarıdan beri saydığımız bu engellerden nasıl kurtulacağız.? Buna, şimdilik kısaca: Yaratıcı olarak, diye cevap verelim. Konumuz geliştikçe bu yaratıcılığı nasıl kazanacağımızı da teferruatlı bir şekilde anlatacağız.

B. YARATICILIĞI GELİŞTİREN FAKTÖRLER :

Yaratıcılığımızı kısıtlıyan faktörler bu kadar çok çeşitli iken, yaratıcılığımızı nasıl geliştirebiliriz o halde? Muhakkak ki yaratıcılığımızı geliştirmek için bize bir hayli görevler düşmektedir. Şimdi bunları inceleyelim.

1. Yaratıcı Gücümüzü Geliştirmek İçin Yapabileceğimiz Şeyler :

Tanrı vergisi olan yaratıcılığımızı istersek hiç kullanmayız ve kaybolup gitmesine seyirci kalırız; istersek muhayyilemizi çalıştıracak çeşitli faaliyetlerden bazılarını yaparak yaratıcılığımızı geliştiririz.

Psikologlar çok eskiden beri bütün temel kabiliyetlerimizin eğitim yolu ile geliştirilebileceğini kabûl etmişlerdir. Örneğin, zihni aritmetik çalışmak yolu ile erişkinler hesap yeteneklerini iki mislinden daha fazla geliştirebilirler.

Benim bir arkadaşım muhayyelesini sürekli olarak çalıştırmak için daha değişik bir yol bulmuştur. Şimdi Adana'da büyük bir işletmenin genel müşaviri durumunda olan bu arkadaşım okumayı öğrendiğinden beri sokakta yürürken etrafında gördüğü bütün tabelâların üzerindeki yazıları tersten okumaya alıştırmış kendini. Şimdi bu yeteneğini o derece geliştirmiş ki, bir cümle söylediğiniz takdirde süratle o cümlenin tersini söyleyebilir size. Bunun hiçbir pratik değeri yokmuş gibi görünmekle beraber bu arkadaşımın her an yaratıcı olabilecek enerjisinin kaynağının bu zihni eksersiz olduğuna da şüphe yoktur.

"İşliyen demir ısıldar," Atasözünü de unutmamak gerekir. Walt Disney, muhayyele aletimize, birtakım zekâ adaleleri gözü ile bakmamızı salık vermiştir. Nasıl adalelerimizi geliştirmek için adale eksersizlerine ihtiyacımız varsa, zihnimizi de aynı şekilde geliştirmemiz mümkündür. Tabii ki en iyi eksersiz de bir işi bizzat yapmak, yani çaba ile muhayyileyi bir arada kullanmaktır. Böylece yaratıcılık gücü kalkındırılır ve kazanılmış olur.

Yeni fikirler için en iyi "yakıt" tecrübedir. Tecrübenin de en iyisi kendimizin doğrudan doğruya kazandığımız tecrübedir, çünkü ihtiyacımız olduğu zaman kolaylıkla kendini gösterebilecek tecrübe şekli budur. Tecrübe ise en fazla seyahat yolu ile elde edilir. Seyahatın muhakkak kendi dünyamızın tamamen dışına, veya bir başka ülkeye olması gerekmez. Yani, oturduğumuz mahallenin sokakları arasında gezebileceğimiz gibi oturduğumuz şehrin kenar mahallelerinde gezmek dahi yaratıcılığı etkiler. Tecrübenin en büyük faydası çağrışım sırasında kendini gösterir.

Yaratıcılığa faydalı olan diğer bir faktör de şahsi temaslardır. Şahsi temaslar içerisinde en faydalı olanı ise çok küçük yaştakilerle temastır. Meslekleri icabı sürekli olarak küçük çocuklarla uğraşan erginlerin yaratıcılıklarının süratle geliştiği tesbit edilmiştir. Yapılan deneyler ana okulu görevlilerinin, diğer meslek grupları ile kıyasla, % 58 daha yaratıcı olduklarını göstermiştir.

Yaratıcı gücümüzü geliştirmek için yapabileceğimiz şeyler arasında, kitaplara bağlı kalmamak şartı ile oynanan satranç, hatta dama; balıkçılık, avcılık gibi açık hava sporları; bulmaca çözmek; eski yazıları okumaya çalışmak (örneğin Uygur yazı örneklerin üzerinde çalışmak) gibi şeyler sayılabilir. Bazen, yapacak başka birşey bulamadığımız zaman oynadığımız film veya roman isimlerinin mimiklerle anlatıldığı "çocuk oyunu" dahi yaratıcılığımıza büyük tesirleri olan bir oyundur. Hiç unutmadığım bir oyunda benim anlatmam gereken kitabın ismi, "Yosma Bana Kıyma" iken benim üçüncü kelimeyi bir kıyma makinesinin çalışma şeklini göstererek ifade ettiğimdir.

Son zamanlarda sık sık "hobi" sözünü duymaya başladık. Günümüzde bilinen 400 kadar değişik hobi vardır. Hobilerden toplama (eski para, pul gibi) ile ilgili olanlar sadece bilgimizi arttırmaya ve muhakeme kabiliyetimizi geliştirmeye yarar. Bunların yaratıcılığımıza bir etkisi olmaz. Diğer taraftan el işleri yapmak şeklindeki hobiler daima yaratıcılığı gerektirir. Yani hobiler bulmaya çalışmak da muhayyilemizi çalıştırmaya yarar. Örneğin Victor Hugo Hobi olarak yalnız mobilya imal etmezdi aynı zamanda mobilya da icad ederdi. Güzel sanatlardan müzik, heykeltıraşlık ve resim yapmak da yaratıcılığa çok faydalıdır. Tabii sanattan elde edilecek fayda sanatı nasıl yaptığımıza bağlıdır. Örneğin pasif olarak müzik dinlemek veya renkli bir resmin yağlı boya tablosunu yapmak yaratıcı olmak için ortamı hazırlar fakat müzik bestelemek bilfiil yaratıcı olmak demektir.

Diğer faydalı bir faaliyet de okumaktır. Okumaktan kasıt vasat değerde kitaplar okumak değil, kendimizi anlatılanların içerisinde tahayyül edebileceğimiz iyi çapta polisiye romanları okumaktır. Kısa hikayeler okumak da, birçok şeyi bizim hayal gücümüze bıraktığı için, faydalı bir okuma şeklidir. Diğer faydalı bir konu biyografi okumaktır. Okumaktan en büyük yaratıcılık eksersizlerini, okurken bir kenara not aldığımız zaman elde ederiz. Not tutmak, herşeyden önce kendimizin çaba göstermemizi gerektirir.

Zekâmızın verimliliğini arttıran bir başka faaliyet ise yazmaktır. Bilimsel deneylerin birçoğunda yaratıcılığın ölçülmesi için kullanılan yöntemlerden biri de yazı kabiliyetinin ölçülmesidir. Hatta, gerektiği ciddiyeti göstererek yaptığımız takdirde mektup yazmak dahi yaratıcılığı destekleyen bir eksersizdir.

2. Çaba Göstermenin Yaratıcılığı Geliştirmekteki Rolü :

Çoğumuz fiziki yönden çaba sarfetmeyi kolaylıkla yapabildiğimiz halde, zihnen çaba sarfedebilmemiz çok azdır. Hatta, çoğumuz ezberlemiş olduğumuz bir şiiri okuyarak zihnimizi yaratıcı olmıyan bir şekilde çalıştırabiliriz de, yaratıcılığı yapamayız. Düşünmeyi aklına getiren insan o kadar azdır ki, birçoğu hayale dalmak diye birşey olduğunun farkında bile değildir. Bunun aşırı bir örneğini bir İsveçli erkeğin 80 yaşına geldiği zaman hayatını nasıl geçirdiğini değerlendirmek için yaptığı hesaplarda görmekteyiz : Bu adamcağızın hesaplarına göre hayatının 25 yılı yatakta, 21 yılı işte, altı yılı yemekte geçmiş. Altı yıl kadar bir süre çok sinirli imiş. Beş yıldan fazla bir süre randevularına geç kalan insanları bekliyerek geçmiş. 228 gün traş, 26 gün çocuklarını azarlamak, 18 gün kravat bağlamak, 18 gün nezle olduğu zaman burnunu temizlemek, 12 gün piposunu

yakmak için harcamış. Ancak hayatında 46 saat gülmüş. Bu hesapta düşünmeye hiç zaman ayırmadığı çıkıyor ortaya.

Bir yazar insanları üç sınıfa ayırmış : (a) Kafalarını çalıştıranlar, (b) Kafalarını çalıştırmıyormuş gibi yapanlar, (c) Hiçbirini yapmıyanlar. Ve sözlerine şunları eklemiş, "Eğer bu tasnifte birinci kategoriye dahil değilseniz muhtemelen muhayyilenizden azami istifadeyi sağlayacak enerjiyi bulamayacaksınız kendinizde."

Çaba sarfetmenin en iyi şekli ise zihnimizi bir noktaya toplamaktır. (Alman psikologları buna *Aufgabe* derler). Yalnız bu derece yoğun olarak fikrimizi bir noktaya toplıyabilmek için o konuya olan ilgimizi de arttırmamız gerekir. Fikrimizi bir noktaya toplamanın en büyük faydası ise kendini çağrışım da gösterir. Çoğu kez fikirlerimiz gelişigüzel yuvarlanır durur, fakat bu fikirlerimizi çağrışım yolu ile br sıraya göre dizmeye başladığımız zaman halledilmiyecek problem kalmaz. Yalnız herşeyi de çağrışımından beklemek hata olur, tabii ki. Yaratıcı olmanın bence en iyi yolu, sürekli olarak yaratıcılık ekzersizleri yapmak ve yaratıcı çözüm bekliyen problemlerin bizi bulmasını beklemek yerine, araştırıp yaratıcı çözüm bekliyen problemler bulmaktır.

NOT : III ncü Bölüm 76 ncı sayıda, IV ncü ve V nci Bölümler 77 nci Sayıda yayınlanacaktır.